

Hoe gaan universiteiten om met financiële ontwikkelingen?

Een verkenning binnen het
universitair landschap

April 2026

Wat zijn de mogelijke gevolgen van bezuinigingen op de financiële positie van het wetenschappelijk onderwijs? Uit deze verkenning blijkt dat onze universiteiten anticiperen op aangekondigde bezuinigingen zonder dat de continuïteit van de universiteiten in gevaar komt. De langetermijneffecten van te maken keuzes zijn onbekend, terwijl de aankomende demografische krimp en de opgaven waarvoor de universiteiten staan om herbezinning vragen.

Voorwoord

Hoe ziet de toekomst van het wetenschappelijk onderwijs (wo) eruit in tijden van bezuinigingen en afnemende studentenaantallen? Deze vraag hield mij het afgelopen jaar bezig. Daarom zijn we deze verkenning gestart naar de gevolgen van financiële ontwikkelingen in het wo. In het huidige coalitieakkoord worden de eerder aangekondigde bezuinigingen in het hoger onderwijs teruggedraaid. Toch zijn de uitkomsten van deze verkenning nog steeds relevant. Want het is goed om te weten hoe universiteiten zich aanpassen aan een veranderende financiële context. Ze doen dit allemaal op een andere manier. De een kijkt naar keuzes op faculteitsniveau, terwijl de ander zijn huisvesting onder de loep neemt. Allebei effectieve manieren. Wel constateren we dat de dalende studentenaantallen de komende jaren veel blijven vragen van het adaptatievermogen van universiteiten. De combinatie van teruglopende studentenaantallen, financiële druk en een omvangrijk takenpakket zorgt voor een complexe en ingrijpende opgave voor de universiteiten. Om de negatieve maatschappelijke effecten hiervan te verzachten, is mijn oproep aan de Universiteiten van Nederland (UNL) om elkaar en andere onderwijsinstellingen op te zoeken en samen te werken.

Alida Oppers

Inspecteur-generaal van het Onderwijs

Wat komt er uit deze verkenning?

- Universiteiten anticiperen op aangekondigde bezuinigingen om de financiële continuïteit niet in gevaar te laten komen.
- Vooral dalende studentenaantallen zullen de komende decennia van invloed zijn op de financiële positie van het wetenschappelijk onderwijs.
- De combinatie van financiële beperkingen, teruglopende studentenaantallen en een groeiend takenpakket bezorgen universiteiten een complexe en ingrijpende opdracht.
- Een veranderende context vraagt wat van de bestuurskracht binnen instellingen. Zij zullen scherpe keuzes in strategie, inrichting en uitvoering moeten gaan maken, met directe gevolgen voor hun organisatie en publieke opdracht.
- Er liggen kansen op het gebied van samenwerken, tussen universiteiten en andere onderwijsinstellingen.

Inhoud

Voorwoord	3
Bevindingen en toelichting	5
Bezuinigingen als aanleiding tot verkenning	5
Onderzoeksmethode	6
Deel I Bezuinigingen	7
Een korte historie	7
Reikwijdte van het onderzoek	7
Bezuinigingsmaatregelen: hoe pakt het uit?	8
Deel II Minder studenten en inkomsten, wel gelijkblijvende of toenemende aantal opgaven	10
Prognose aantal studenten	10
Versterken draagkracht door samenwerking	12
Conclusie: geen acute dreiging, wel langetermijnrisico's	14

Bevindingen en toelichting

Uit deze verkenning blijkt dat de financiële continuïteit van Nederlandse universiteiten niet in gevaar lijkt te komen door opgelegde bezuinigingsmaatregelen¹. Wel maken universiteiten keuzes die op korte termijn flinke impact hebben op studenten en staf. De langetermijneffecten voor bijvoorbeeld de internationale concurrentiekracht van Nederland zijn nog onbekend.

Door demografische krimp zal het aantal studenten de komende decennia, na jaren van groei, aanzienlijk dalen. De daling zette in 2024 in. Dit blijkt ook uit de eind mei 2025 gepubliceerde referentieramingen². Deze verwachte bevolkingskrimp raakt de financiële continuïteit waarschijnlijk sterker dan de bezuinigingen. Hoe gaan universiteiten om met deze kentering? Dit zal immers een forse wissel trekken op de beschikbare middelen. Om goed te begrijpen wat de afnemende studenten-aantallen betekenen voor de keuzes die universiteiten maken voor studenten, is verdiepend onderzoek nodig.

Dit rapport is opgebouwd uit 2 delen. Het eerste deel gaat over het effect van bezuinigingen op de financiële continuïteit. Het tweede deel schetst een beeld van wat de universiteiten de komende jaren te wachten staat en wat dit betekent voor hun financiële continuïteit.

Bezuinigingen als aanleiding tot verkenning

Bezuinigingen op het hoger onderwijs stonden vorig jaar veel in de belangstelling in het publieke debat en de media. Deze aandacht samen met de eerste concrete signalen vanuit instellingen, vormden aanleiding om de ontwikkelingen en mogelijke gevolgen in samenhang te verkennen.

Sinds de presentatie van de Miljoenennota in september 2024 heeft de Rijksoverheid meerdere beleidsmaatregelen genomen die leiden tot een structurele verlaging van de rijksbijdrage voor het hoger onderwijs. De totale omvang van deze bezuinigingen voor hbo en wo bedraagt op jaarbasis ruim één miljard euro.

Deze maatregelen hebben in het publieke debat en in de media veel aandacht gekregen, gevolgd door wekenlange demonstraties tegen de bezuinigingen. Daarbij zijn berichten verschenen over onder andere vacaturestops, reorganisaties, bezuinigingen op ondersteunende voorzieningen en het stoppen van opleidingen.

De Inspectie van het Onderwijs heeft als taak om de ontwikkelingen in het stelsel te volgen, onder andere ten aanzien van de financiële continuïteit zodat goed onderwijs voor iedereen toegankelijk is en blijft. Om die reden heeft de inspectie een verkenning uitgevoerd met als doel het ophalen van een globaal beeld van de financiële gevolgen van bezuinigingen voor het hoger onderwijs. Als er signalen zijn dat de continuïteit van instellingen in gevaar komt, is aanvullend onderzoek noodzakelijk.

Voor deze verkenning is gekozen voor het wetenschappelijk onderwijs, omdat de opgelegde bezuinigingsmaatregelen voor het grootste deel de universiteiten betreffen.

---

1 Ten tijde van het uitvoeren van deze verkenning was het voorgenomen beleid van het kabinet Jetten nog niet bekend.

2 [DUO, publicatie 28 mei 2025, Aantallen en prognoses HO](#)

Onderzoeksmethode

Van de 14 bekostigde universiteiten zijn het jaarverslag 2023 en de meerjarenbegroting 2025–2029 geanalyseerd. Daarnaast heeft de inspectie in april 2025 gesprekken gevoerd met vertegenwoordigers van elke universiteit, waarbij in elk geval de directeur financiën aanwezig was. We hebben daarbij gevraagd de gespreksverslagen te delen met het bestuur. Met UNL en het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) zijn zowel aan het begin als aan het einde van deze verkenning afzonderlijke gesprekken gevoerd. Verder is gebruikgemaakt van openbare data.

De populatie van deze verkenning bestaat uit:

Bestuur	Naam	Bestuur	Naam
00008	Rijksuniversiteit Groningen	00039	Universiteit Leiden
00009	Universiteit Utrecht	20280	Maastricht University
00010	Erasmus Universiteit Rotterdam	22222	Universiteit van Amsterdam (UvA)
00011	TU Delft	30720	Open Universiteit
00012	TU Eindhoven	75571	Tilburg University
00013	Universiteit Twente	75792	Vrije Universiteit Amsterdam
00014	Wageningen University & Research	75805	Radboud Universiteit

De meerjarenbegrotingen zijn per instelling bekeken en meegenomen in de vragen aan de instellingen. In deze verkenning is bewust gekozen om, door middel van instellingspecifieke vragen, een globaal beeld op te halen.

Dit heeft geholpen om verschillende perspectieven en ontwikkelingen in korte tijd in kaart te brengen en overeenkomsten te destilleren.

Deel I Bezuinigingen

Een korte historie

Om de huidige financiële positie van universiteiten beter te begrijpen, geeft een kleine stap terug in de tijd meer context. In de jaren tachtig van de vorige eeuw legde het toenmalige kabinet structurele taakstellingen op aan de gehele publieke sector, waaronder het hoger onderwijs. Voor universiteiten betekenden die taakstellingen dat opleidingen moesten worden samengevoegd of geschrapt, reorganisaties noodzakelijk waren en personele krimp werd doorgevoerd.

Daarnaast verschoof de nadruk van centrale sturing naar instellingsautonomie, met daarbij een grotere verantwoordelijkheid voor doelmatigheid en studierendement. De bekostiging werd voortaan mede gebaseerd op outputindicatoren, zoals het aantal behaalde diploma's.

In de jaren negentig werd de prestatiebekostiging verder ontwikkeld. Daarmee ging een groter deel van de Rijksbijdrage afhangen van gerealiseerde prestaties, met name het aantal inschrijvingen en het aantal afgeronde opleidingen en verleende graden. Hierdoor kwam er bij de instellingen nog meer nadruk te liggen op rendement en doelmatigheid.

In de decennia daarna is het universitair onderwijs structureel gegroeid. Het aantal studenten nam sterk toe, zowel in absolute zin als in aandeel ten opzichte van de totale bevolking. Daarbij steeg ook het aandeel internationale studenten aanzienlijk.

De afgelopen jaren is echter een neerwaartse trend zichtbaar in de liquiditeit en solvabiliteit. Al blijven deze, als gevolg van de door de universiteiten gemaakte keuzes, ook langjarig boven de signaleringswaarden die de inspectie gebruikt om mogelijke risico's in de financiële continuïteit te signaleren.

Reikwijdte van het onderzoek

In deze verkenning bekijken we maatregelen zoals die door het kabinet Schoof zijn voorgesteld en die financieel relevant zijn voor het wetenschappelijk onderwijs. Deze maatregelen bestaan uit 4 op zichzelf staande onderdelen:

1. Afschaffing van de starters- en stimuleringsbeurzen

Dit betreft een structurele korting van € 175 miljoen per jaar met ingang van 2025 tot het eind van de looptijd van de regeling in 2031, voortvloeiend uit het besluit om de beurzenregeling voor onderzoekers grotendeels te beëindigen.³

2. Verkleining van het Fonds Onderzoek en Wetenschap

Per 2025 wordt op het fonds een structurele korting toegepast van € 132 miljoen per jaar tot het eind van de looptijd van de regeling in 2031. De middelen uit dit fonds worden grotendeels via externe aanvraagtrajecten aan universiteiten toegekend.⁴

3. Structurele korting op de lumpsumbekostiging van het hoger onderwijs

Met ingang van 2025 wordt een extra structurele verlaging van de rijksbekostiging toegepast op de algemene bekostiging. Deze korting loopt stapsgewijs op tot € 59 miljoen per jaar in 2030.

4. Beperking van de instroom internationale studenten.

De politieke wens is om de uitgave voor internationale studenten structureel € 168 miljoen per jaar te beperken. Daarnaast biedt de wib enkele aanvullende instrumenten om de instroom van internationale studenten te sturen. Hierdoor zou verschuiving kunnen ontstaan. De politieke wens om de uitgave voor internationale studenten te drukken en de Wib zijn niet aan elkaar gerelateerd, maar wordt wel zo ervaren.⁵

3 OCW-begroting 2025, Memorie van Toelichting, hoofdstuk 2, paragraaf 2.2 Belangrijkste beleidsmatige mutaties.

4 OCW-begroting 2025, Memorie van Toelichting, hoofdstuk 2, paragraaf 2.2 Belangrijkste beleidsmatige mutaties.

5 Kamerstukken II 2024–2025, 36 555, nr. 11

Bezuinigingsmaatregelen: hoe pakt het uit?

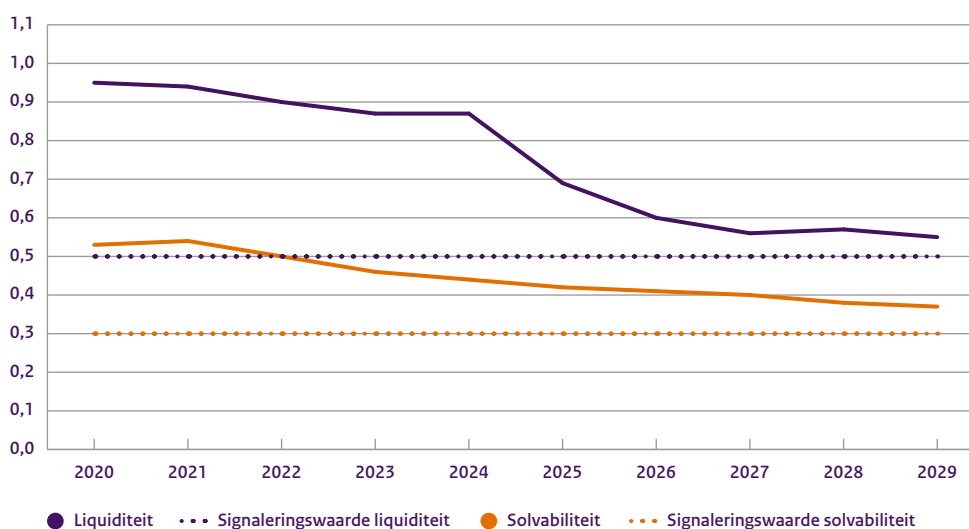
De financiële maatregelen hebben invloed op alle bekostigde universiteiten, maar de mate waarin en de manier waarop zij deze verwerken, verschilt. Factoren zoals de financiële uitgangspositie, omvang van de instelling, vastgoedstructuur en de wijze van financiële sturing (centraal of decentraal) bepalen in belangrijke mate hoe instellingen geraakt worden en welke keuzes zij kunnen maken om bij te sturen. Een eenduidige vergelijking tussen universiteiten is daardoor niet mogelijk.

Vershil in uitgangsposities

De uitgangsposities van universiteiten blijken erg verschillend. Zo zien we universiteiten die recent hebben geïnvesteerd in onderwijs, onderzoek en vastgoed, wat effect heeft op het liquiditeitssaldo en/of de solvabiliteit en toekomstige resultaten. Er zijn universiteiten die nu al te maken hebben met krimp van studentenaantallen en er zijn universiteiten waarbij de studentenaantallen nog altijd groeien.

Ook zien we verschillen in vastgoedportefeuilles die een rol spelen in het verschil in uitgangsposities. Voorbeelden hiervan zijn verschillen in de leeftijd van gebouwen, de stand van zaken van verduurzaming en of er sprake is van een campus of van losse gebouwen. Ook de mix tussen huurpanden en panden in eigendom kan van invloed zijn op het flexibel meebewegen met veranderende studentenaantallen.

Figuur: Ontwikkeling kengetallen op basis van de XBRL gegevens jaarverslag 2024

Vershil in aanpak

Daarnaast is de wijze waarop universiteiten bezuinigen verschillend. Hoewel een aantal instellingen aangeeft dat het college van bestuur een sturende rol heeft bij de te nemen maatregelen, wordt de verantwoordelijkheid ook vaak bij de faculteiten gelaten. In dat laatste geval worden ook oplossingen binnen de faculteit gezocht. Een deel van de universiteiten houdt de verliezen juist bij faculteiten weg en vult de bezuinigingsopgave in op centraal niveau. Een reden hiervoor is het tegengaan van demotivatie bij medewerkers. Bijna alle universiteiten kiezen voor een geleidelijke invoering van maatregelen.

De verschillen in aanpak zorgen ervoor dat we geen eenduidig beeld kunnen waarnemen over hoe de sector als geheel omgaat met bezuinigen. Elke universiteit kiest voor een eigen passende set van maatregelen. Wel blijken bevroegde universiteiten de voorkeur te geven aan de 'kaasschaafmethode' om de bezuinigen spreekwoordelijk zacht te laten landen en te proberen om (scherpe) keuzes, zoals het stoppen van opleidingen, zo lang mogelijk uit te stellen. Een aantal universiteiten geeft echter aan dat ze vrezen dat ze op termijn niet zullen ontkomen aan dit soort ingrijpende keuzes.

Effecten op de kengetallen

In de meerjarenbegrotingen 2025-2029 van de universiteiten zien we de komende jaren geen acute risico's op het gebied van solvabiliteit en liquiditeit.

Enige nuancering hierbij is wel op zijn plaats:

- Deze meerjarenbegrotingen zijn eind 2024-begin 2025 opgesteld, en alleen de bezuinigen die toen bekend of zeker waren, zijn meegenomen. Dat houdt in dat de aangekondigde bezuinigen wel verwerkt zijn, maar de impact van een dalend studentenaantal nog niet;

- In sommige meerjarenbegrotingen is de bezuinigingsopgave/taakstelling al verwerkt maar nog niet concreet uitgewerkt;
- In deze situatie waarin externe veranderingen elkaar snel opvolgen, is externe financiële informatie al snel verouderd en van beperkte waarde voor stakeholders. Ook gezien het voornemen van het kabinet-Jetten om de bezuinigingen terug te draaien.

Operationele en financiële maatregelen binnen instellingen

Uit de gesprekken met de financieel directeurs van universiteiten komt naar voren dat onderzoek en onderwijs zoveel mogelijk worden ontzien. Dat komt omdat geld voor onderzoek deels vooruit ontvangen is en onderzoek in dat geval niet per direct hoeft te stoppen. Mogelijkheden om kosten te besparen op de bedrijfsvoering worden zoveel mogelijk benut.

Een greep uit concrete maatregelen die de universiteiten noemen om de bezuinigingen op te vangen:

- Centralisatie en standaardisatie van processen
- Verlagen van het serviceniveau van ondersteunende diensten
- Externe inhuur personeel verminderen
- Meer baten genereren in de 2e geldstroom (onderzoekssubsidies) en 3e geldstroom (externe financiering)
- Opzeggen van weinig gebruikte abonnementen en een teveel aan licenties (één universiteit heeft hier zelfs 3,5 miljoen euro mee bespaard)
- Robotisering
- Effectiever gebruik van huisvesting
  - Beperking van de toegangstijden tot gebouwen
  - Het delen van kantoorruimten passend bij het huidige flexibele werken
  - Verwarming later aan-/eerder uitzetten, lichten vaker/eerder uitdoen
  - Huisvesting zo mogelijk zo inrichten dat flexibel kan worden meebewogen met het aantal studenten. Bijvoorbeeld door een deel van de gebouwen te huren in plaats van in eigendom te hebben
- Bijna alle universiteiten temporiseren investeringen en voeren ze enkel uit als er financiering voor is en zij de lasten kunnen dragen
- Samenvoegen van faculteiten
- Stoppen met opleidingen met een te klein aantal studenten

Universiteiten geven overigens soms wel aan dat ze weerstand ondervinden van de medezeggenschap. Bijvoorbeeld omtrent zomersluiting van gebouwen of het aanpassen van toegangstijden tot gebouwen.

Gevolgen voor financiële positie en taken universiteiten

De maatregelen die universiteiten treffen om bezuinigingen op te vangen, kunnen negatieve exploitatieresultaten vaak niet voorkomen. Deze verliezen zijn echter niet structureel en brengen de continuïteit niet in gevaar.

Naast financiële gevolgen uit de instellingen zorgen over de impact die bezuinigingen hebben op de verantwoordelijkheden van de universiteit. Zij noemen onder andere: minder ruimte voor begeleiding en ondersteuning van studenten, een beperking van het onderwijsaanbod, toenemende werkdruk onder medewerkers en zorgen over de internationale concurrentiekracht en reputatie.

Subconclusie

We concluderen dat er meerdere jaren sprake is van een neerwaartse trend in de financiële positie van de Nederlandse universiteiten. Bezuinigingen versterken deze neerwaartse trend. Weliswaar zal dit niet direct leiden tot continuïteitsproblemen, maar dit leidt wel tot de noodzaak om keuzes te maken.

Ondanks de diversiteit aan uitgangspunten proberen alle universiteiten de impact op onderzoek en onderwijs te minimaliseren. Doorgaans door te kiezen voor een gelijkmatige reductie. Deze methode heeft echter wel degelijk directe gevolgen voor studenten en staf. Bovendien vrezende universiteiten voor meer ingrijpende keuzes op termijn.

Deel II Minder studenten en inkomsten, wel gelijkblijvende of toenemende aantal opgaven

In het tweede deel van deze verkenning gaan we in op een onderwerp dat in alle gesprekken over de bezuinigingen naar voren kwam: het aantal studenten zal de komende decennia fors verminderen. Het krimpende studentenaantal zal een groot effect hebben, verwachten de universiteiten. Dit komt niet alleen door de demografische ontwikkelingen maar ook door de afschrikkende werking die ervaren wordt door een mogelijke invoering van de Wet internationalisering in balans⁶ én door het aantal opgaven waarvoor de universiteiten staan of nog komen te staan. Om de teruglopende studentenaantallen financieel op te kunnen vangen, uiten zowel de universiteiten zelf, als OCW de wens tot nadere samenwerking. De belangrijkste ontwikkeling voor de universiteiten is de kentering naar krimp van het aantal studenten de komende decennia. Deze kentering is onvermijdelijk.

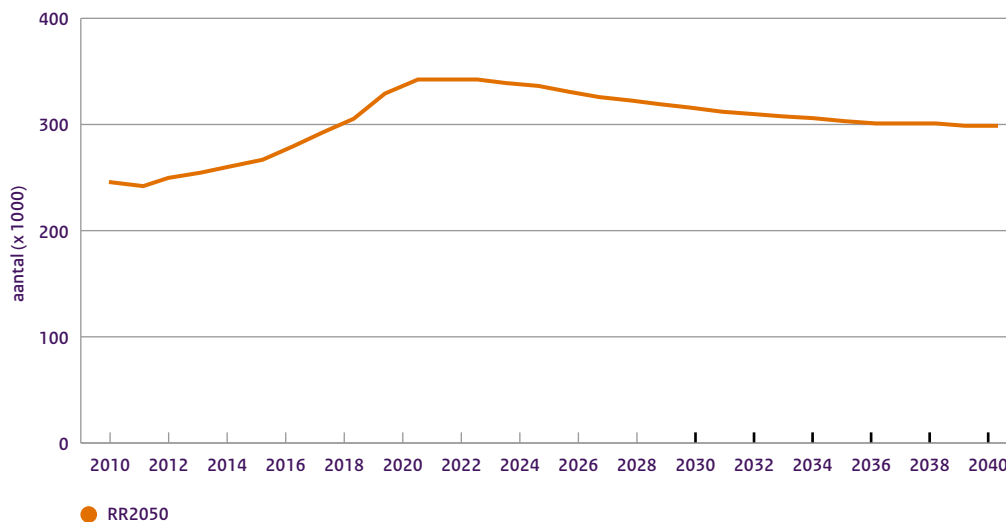
Prognose aantal studenten

Hoewel een daling eerder is voorspeld, maar uitbleef, zien we in 2024 het werkelijke totaal aantal studenten voor het eerst teruglopen.

De referentieraming 2025 van DUO voorspelt het aantal studenten in het wetenschappelijk onderwijs. In de referentieraming 2025 zijn buitenlandse studenten als vast percentage van het aantal Nederlandse studenten verwerkt. We zien vanaf 2024 de studentenaantallen dalen. In 2034 is het geschatte aantal studenten ruim 33.000 studenten lager dan in 2024. Dit is de omvang van een grote universiteit. Het macrobudget zal met de dalende studentenaantallen ook afnemen. In de gevoerde gesprekken geven de universiteiten aan uit te zijn gegaan van een gelijkblijvend of licht stijgend aantal studenten. Een enkele universiteit houdt zelfs vast aan (substantiële) groei. Naar verwachting zullen universiteiten deze nieuwe prognose vanuit de referentieraming 2025 meenemen in de meerjarenbegroting 2026-2030.

---

6 Deze wet is nog niet aangenomen.

Bron: Prognose aantal studenten WO (Bron: Referentieraming 2025 OCW Directie Kennis)⁷

De Wet internationalisering in balans (Wib)

Het doel van de Wib is het zorgen voor een balans tussen voor- en nadelen van internationalisering in het hoger onderwijs. De wet geeft de minister instrumenten om te sturen op de opleidingstaal en de taalvaardigheid van studenten. Daarnaast verruimt de Wib voor instellingen de mogelijkheden om een maximaal aantal studenten per opleiding vast te stellen. Daarmee ontstaat meer gezamenlijke regie en kan beter worden gestuurd.⁸

“Zelfregie? Ja graag! Maar druk van buitenaf is nodig”

(Quote uit interview)

Deze wet is nog niet aangenomen en daarom mogelijk nog aan verandering onderhevig. Het is nog niet duidelijk of en wanneer de wet van kracht wordt.

Wel is duidelijk dat het mogelijk uitblijven of vervallen van deze wet, gelet op de eerder beschreven demografische ontwikkelingen, niet zal leiden tot een wezenlijk andere studentenprognose voor het universitaire landschap als geheel. De prognose zoals weergegeven in de referentieraming 2025 is beleidsarm, en valt dus buiten de invloedssfeer van de invoering van de Wib.

In 2024 zijn er bijna 94.000 internationale studenten ingeschreven bij de universiteiten in ons land. Sommige universiteiten geven aan dat het aantal internationale studenten nu al daalt. In de gesprekken zijn hiervoor de volgende mogelijke verklaringen genoemd: minder werving door universiteiten in het buitenland, buitenlandse studenten voelen zich minder welkom in Nederland, onzekerheid door de aankondiging van de Wib en het tekort aan studentenhuysvesting.

Takenpakket neemt niet af

De teruglopende (internationale) studentenaantallen en de daarmee samenhangende bekostiging leidt tot dalende inkomsten uit de eerste geldstroom, ervan uitgaande dat de bekostiging (mede) gebaseerd blijft op het studentenaantal. Uit de gesprekken kwam naar voren dat het aantal taken van universiteiten niet afneemt en misschien juist wel toeneemt. Dit leidt, in combinatie met de dalende eerste geldstroom, tot een financiële spagaat. De niet afnemende en misschien wel toenemende taken die universiteiten noemen zijn: het waarborgen van kennisveiligheid, het versterken van digitale weerbaarheid en het bieden van een sociaal veilige leer- en werkomgeving. Tegelijkertijd noemen zij structurele aandachtspunten, zoals werkdruk en mentale gezondheid van personeel en studenten.

⁷ In de prognoses van studentenaantallen (demografisch en internationaal) ontbreken de gegevens van de Open Universiteit. Deze instelling is niet volledig opgenomen in het reguliere registratiesysteem van DUO (ROD) en valt daarom buiten het standaardramingsmodel van OCW.

⁸ Rijksoverheid (2024). *Wet internationalisering in balans – Wetgevingskalender*. Geraadpleegd op 6 juni 2025 via: <https://wetgevingskalender.overheid.nl/Regeling/WGK015111>

Daarnaast vraagt de snelle opkomst van digitalisering en kunstmatige intelligentie om strategische aanpassingen in onderwijs en onderzoek. Financiële beperkingen, teruglopende studentenaantallen en een groeiend takenpakket bezorgen universiteiten een complexe en ingrijpende opgave, zo geven zij aan.

Dit legt ook druk op de bestuurskracht binnen instellingen. Zij zullen scherpe keuzes in strategie, inrichting en uitvoering moeten gaan maken, met directe gevolgen voor hun organisatie en publieke opdracht. Door de terugloop in studentenaantallen zullen enerzijds de inkomsten van universiteiten dalen, anderzijds gaan schaalvoordelen verloren of komen opleidingen qua omvang onder een kritischegrens. Beide effecten zullen voor minder beschikbare capaciteit zorgen om de diverse opgaven te realiseren.

Versterken draagkracht door samenwerking

Zelfregulerend vermogen

De universiteiten zien dat samenwerking nodig is om doelmatige oplossingen te vinden voor bovengenoemde uitdagingen. Een initiatief hiertoe (in de motie Krul c.s. (mei 2025)) is het zelfregieplan van universiteiten, dat claimt de internationalisering sneller, gericht en beter in balans te brengen. De Tweede Kamer stemde daarmee in via een amendement. Deze aanpak beoogt een balans tussen wettelijke sturing op hoofdlijnen en professionele verantwoordelijkheid op instellingsniveau.

Vanuit de universiteiten

Uit gesprekken concluderen we dat de huidige samenwerking vooral plaatsvindt op het vlak van onderwijs en onderzoek. Op gebied van macrodoelmatigheid en bedrijfsvoering zijn nog onbenutte mogelijkheden. Door de samenwerking op het gebied van macrodoelmatigheid en bedrijfsvoering uit te breiden, is de druk meer te spreiden en de daling in draagkracht (deels) te verzachten.

“Laat ons de opdracht uitvoeren – maar geef ons daarbij de regie”

(Quote uit interview)

In de gesprekken gaven universiteiten aan méér zelfregie te willen. Als er bezuinigd moet worden, maken ze zelf graag de keuze waar ze dat doen. Druk van buitenaf is soms wel nodig. Vertrouwen van het ministerie van OCW ook.

In de kamerbrief⁹ van 14 maart 2025 staat: “Het is van groot belang dat de instellingen via autonomie, zelfregie en goede samenwerking niet alleen het instellingsbelang, maar ook het gezamenlijke publieke belang behartigen en dat de sturingswijze vanuit de overheid hier duidelijker op is gericht.”

Meer onderlinge samenwerking zien de universiteiten ook als een logische stap. Ze hebben ook ideeën op welk vlak dat mogelijk is. Daarbij noemen ze onder meer:

- Kennisveiligheid, cybersecurity, sociale veiligheid;
- Leren van elkaar, zodat niet elke instelling zelf opnieuw het wiel uitvindt;
- Het onderwijsaanbod op landelijk niveau afstemmen en waar mogelijk samenvoegen;
- De samenwerking tussen technische universiteiten verbeteren;
- Uitwisseling van capaciteit: overcapaciteit van de één gebruiken voor de uitbreiding van capaciteit bij een ander;
- Stafdiensten samenvoegen in een Shared Service Center (SCC);
- Mogelijke fusie (zowel horizontaal, tussen universiteiten, als verticaal, met een Hogeschool).

“Er staan muren tussen de universiteiten; als je geluk hebt zit er een raampje in”

(Quote uit interview)

---

⁹ Beleidsbrief vervolgonderwijs, onderzoek en wetenschap, 14 maart 2025, kenmerk 51344130

Hoewel universiteiten kansen zien in samenwerking blijkt uit de gesprekken ook dat dit in de praktijk lastig is. Obstakels die zij zien, zijn:

- de rijksbekostiging, die grotendeels wordt verdeeld op basis van aantallen studenten en promovendi. Dit remt de motivatie om opleidingsaanbod samen te voegen en zorgt voor een focus op behoud van marktaandeel.
- tegenstrijdige belangen. Lukt het bestuurders om collectief bij te dragen aan de maatschappelijke opgave, boven het belang van hun eigen universiteit? En weten ze daarvoor ook intern draagvlak te creëren?
- de wijze waarop de dynamiek tussen universiteiten onderling zal uitpakken.

Druk van buiten wordt als noodzakelijk gezien voor een verdergaande samenwerking.

Vanuit het ministerie van OCW

Ook bij OCW leeft de wens dat universiteiten meer samenwerken. In de genoemde kamerbrief wordt benadrukt dat instellingen vanuit autonomie en eigen regie niet alleen hun eigen belang, maar ook het gezamenlijke publieke belang moeten dienen. Hierbij wordt overwogen instrumenten zoals bekostiging en wet- en regelgeving in te zetten om de gewenste uitkomsten te bereiken.

Subconclusie

De structurele krimp die vanaf 2024 inzet en richting 2034 zo'n 10% minder studenten laat zien, weegt zwaarder dan de benoemde bezuinigingsmaatregelen. De bekostiging daalt terwijl de opgave voor universiteiten groeit, met bijbehorend takenpakket (kennis- en cyberveiligheid, sociale veiligheid, AI, werkdruk/mentale gezondheid). Door deze combinatie verdwijnen schaalvoordelen en dreigen opleidingen onder de kritische omvang te komen. Onzekerheid over de Wib verandert het macrobeeld niet wezenlijk; internationale instroom krimpt mee met de demografie. Hierdoor neemt de continuïteitsdruk toe en zijn scherpe keuzes in strategie, inrichting en uitvoering onvermijdelijk. Mitigatie vraagt om zelfregie en verregaande samenwerking op macrodoelmatigheid en bedrijfsvoering (afstemming/bundeling van aanbod, gedeelde staf/SSC's, benutten overcapaciteit en mogelijke fusies), eventueel ondersteund door sturing via bekostiging en regelgeving.

Conclusie: geen acute dreiging, wel langetermijnrisico's

Het antwoord op de onderzoeksvraag “Hoe ziet de toekomst van het wetenschappelijk onderwijs (wo) eruit in tijden van bezuinigingen en afnemende studentenaantallen?” luidt dat universiteiten vanuit financieel oogpunt de bezuinigingen kunnen opvangen zonder hun continuïteit in gevaar te brengen. Maar er komt een moment waarop verder snijden niet meer mogelijk is. Universiteiten zullen dan soms niet ontkomen aan het stopzetten van opleidingen of het ontslaan van personeel. De continuïteit van instellingen als geheel kan wel worden behouden, maar dat vraagt om stevige keuzes.

De universiteiten hebben een lange tijd groei van het aantal studenten gekend. Door de demografische ontwikkeling in Nederland start een periode van krimp. Dit zorgt voor een snellere daling van inkomsten voor universiteiten dan eerder gedacht. Ook hebben universiteiten te maken met een veelvoud aan opgaven. Alles tezamen maakt dat universiteiten spoedig keuzes moeten maken voor de lange termijn.

Om de toekomstige uitdagingen op te vangen zou meer samenwerken tussen universiteiten kansen kunnen bieden. Zowel universiteiten als het ministerie van OCW zien de voordelen daarvan.

Deze brochure is een uitgave van:

Inspectie van het Onderwijs
Postbus 2730 | 3500 GS Utrecht
www.onderwijsinspectie.nl

Een exemplaar van deze publicatie is te downloaden vanaf
de website van de Inspectie van het Onderwijs:
www.onderwijsinspectie.nl.

© Inspectie van het Onderwijs | april 2026